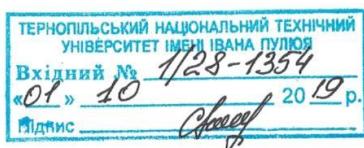

ВІДГУК
офіційного опонента
д.е.н., проф. Метеленко Наталі Георгіївни
на дисертаційну роботу Крамар Ірини Юріївни на тему:
«Організаційно-економічний механізм інтернаціоналізації промислових
підприємств»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

В останні роки спостерігаємо активізацію глобалізаційних процесів у світі, що проявляється в економічній, освітній, науково-технічній сферах тощо. Це зумовлює необхідність розроблення механізмів, покликаних забезпечити конкурентоспроможність в даних напрямах. У результаті, суб'єкти господарювання потребують удосконалення та оновлення заходів, що спрямовані на забезпечення ефективності їх діяльності у процесі інтернаціоналізації.

В цих обставинах надзвичайно важливого значення набуває проблема побудови організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств, вироблення концепції взаємозв'язку функцій менеджменту, дослідження теоретико-методологічних зasad і практичних аспектів реалізації вироблених моделей. Складність проблеми поглибується наслідками війни, яка має місце на Сході України, де зосереджена значна частина промислових підприємств держави. Економіка України потребує нових шляхів забезпечення конкурентоспроможності промисловості, одним із яких є підвищення ефективної діяльності промислових підприємств в контексті інтернаціоналізації. Тому проблема розроблення виважених, ефективних,

науково обґрунтованих підходів та практичних рекомендацій щодо даного процесу набуває державної ваги і є, як ніколи, актуальною.

Метою роботи визначено розвиток теоретичних положень, розроблення науково-методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств.

Вважаю, що дисертант правильно визначила об'єктом свого дослідження процеси формування організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств, а предметом – теоретико-методологічні положення, науково-методичні підходи та прикладні аспекти формування організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств.

Відповідно до поставленої мети у дисертаційній роботі поставлено низку завдань, які успішно вирішено.

Дисертаційна робота є складовою частиною комплексних науково-дослідних тем, що виконувались колективом науковців Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пуллюя: «Розробка теоретичних та методичних положень стратегії активізації конкурентного потенціалу національної економіки» (№ держреєстрації 0114U001310) та «Нарощування фінансово-економічного потенціалу суб'єктів економічних відносин як основа поступального розвитку територіально-господарських систем» (№ держреєстрації 0118U003481).

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних пропозицій дисертації обумовлена використанням законодавства і нормативних актів з питань організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств, застосуванням загальнонаукових та емпіричних методів економічної науки. У процесі дослідження автор послуговувалась такими

методами, як дедукція та індукція, системного аналізу та порівняння, ситуаційного, синергетичного та ієрархічного підходів, засобами штучного інтелекту тощо.

Достовірність роботи підтверджується аналізом значної кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів з питань зовнішньоекономічної діяльності підприємств у змінних умовах господарювання; апробацією її окремих положень на тринадцяти міжнародних наукових конференціях; використанням значного обсягу фактичного матеріалу промислових підприємств Західної України, успішним впровадженням підприємствами вироблених дисертантом пропозицій, що підтверджено відповідними довідками.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок про всебічну обґрунтованість та достовірність представлених у дисертаційній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій, про високий науковий рівень дисертантки.

3. Новизна наукових результатів дисертаційної роботи.

Внаслідок здійсненого дослідження отримані результати та висновки збагачують сучасну економічну науку в напрямі пошуку заходів щодо інтернаціоналізації промислових підприємств для забезпечення ефективності їх діяльності та мають практичне значення. Новаторство і прогресивність наукового підходу розкриваються через наступні положення:

До *вперше* розроблених результатів дослідження віднесено:

- науково обґрунтовано теоретико-концептуальні основи формування організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств, які планують вихід на зовнішні ринки чи розширення присутності на них (с. 165-168);
- розроблено полікритеріальний підхід до забезпечення процесу інтернаціоналізації промислових підприємств, на основі якого розраховано

мультиплікаційний коефіцієнт інтернаціоналізації (MCI – Multiplicative Coefficient of Internationalization) (с. 277-290);

– обґрунтовано концептуальний підхід до процесу прийняття управлінських рішень щодо інтернаціоналізації промислових підприємств за допомогою засобів штучного інтелекту, що базується на побудові програмної системи інтелектуальних агентів на основі нейронно-мережевого моделювання (с. 300-309).

Серед отриманих наукових результатів, спрямованих на уdosконалення існуючих, доцільно виділити такі:

– ситуаційний підхід до розроблення механізму управління процесами інтернаціоналізації промислових підприємств, первинним етапом якого є проведення діагностики ситуації щодо інтернаціоналізації промислових підприємств та включає пряму задачу аналізу діяльності (с. 163-165);

– методологічний підхід до розроблення організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств на основі формування еластичного інструментарію управління процесами інтернаціоналізації (с. 156-162);

– методику прогнозування ефективності діяльності промислових підприємств у процесі інтернаціоналізації, яка, на відміну від існуючих, дає змогу встановити взаємозв'язок між критеріями та субкритеріями інтернаціоналізованої діяльності підприємства (с. 294-299);

– науковий підхід щодо формування інструментарію функціонального забезпечення організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств, побудований на основі діагностики таких чинників впливу, як оподаткування з позицій сталого розвитку, інвестиційно-інноваційна складова та науково-освітній потенціали (с. 199-253);

– систему організаційно-управлінського забезпечення процесу інтернаціоналізації промислових підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачає реалізацію організаційно-управлінського забезпечення через

модернізацію функцій діючих або створення нових структурних підрозділів (с. 254-272);

– методичний підхід до оцінювання впливу інтернаціоналізації на ефективність діяльності підприємства шляхом реалізації обраних управлінських рішень, який, на відміну від існуючого, забезпечує оптимальний вибір найбільш раціональних управлінських рішень на основі аналізу рентабельності власного капіталу підприємства (с. 291-299).

Набули *подальшого розвитку* такі наукові положення:

– подано власне визначення поняття «інтернаціоналізація підприємства» (с. 85); запропоновано терміни «еластичний інструментарій управління процесами інтернаціоналізації промислових підприємств» і «працівник світу» (с. 158, с.272);

– система визначення стратегічних цілей діяльності промислових підприємств у контексті інтернаціоналізації, що базується на перспективно-проблемному підході, здійсненому на основі проведеного комплексного аналізу соціально-економічного розвитку Західної України (с. 127-129);

– класифікація мотивів до інтернаціоналізації залежно від її цілей - мотиви «до», спрямовані на нарощення потенціалу підприємства, максимізації прибутку тощо і мотиви «від», відповідно до яких основна ціль інтернаціоналізації – уникнення небезпек та загроз на внутрішніх ринках (с. 176-178).

4. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Результати дослідження Крамар І.Ю. та їх наукова новизна мають важливе значення для науки та практичної діяльності. Новим словом у вітчизняній теорії менеджменту можна вважати дослідження проблем, пов'язаних із функціональним забезпеченням запропонованого організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств,

оцінюванням й регулюванням процесами впровадження різних заходів щодо їх інтернаціоналізації. Вивчення вказаних проблем дозволило автору розробити концептуальний підхід до впровадження інтернаціоналізації у діяльність промислових підприємств.

Представлені у роботі висновки і рекомендації мають безпосереднє практичне значення для забезпечення інтернаціоналізації промислових підприємств, що сприятиме підвищенню економічної, соціальної та організаційної ефективності їх діяльності. Найбільш обґрунтованими у цьому відношенні слід вважати розроблену автором програмну систему інтелектуальних агентів; поглиблення методологічних підходів до процесу прийняття управлінських рішень щодо вибору форми виходу промислових підприємств на зовнішні ринки та їх готовності до цього на основі аналізу наявних ресурсів з точки зору організаційного забезпечення.

Окремі теоретичні висновки і пропозиції роботи доведені до рівня прикладних рекомендацій і використовуються у практичній діяльності фахівцями Департаменту економічного розвитку і торгівлі Тернопільської обласної державної адміністрації, ПАТ «Квантор», ТОВ «Електропром», ПНВП «Лузар», ТОВ «СЕ Борднетце-Україна», НВ ПМП «Промтехконструкція», ПАТ LUMEL S.A., Республіка Польща, що підтверджено відповідними довідками про впровадження. Теоретичні здобутки і практичні рекомендації автора використовуються у навчальному процесі при викладанні таких дисциплін, як «Економіка підприємства», «Фінанси», «Зовнішньоекономічна діяльність», «Міжнародні економічні відносини» тощо.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях.

Наукові висновки дисертанта викладені у 47 публікаціях (з них 25 наукових статей та 13 матеріалів у вигляді тез міжнародних і всеукраїнських конференцій, 4 монографії, 5 – в інших виданнях, які додатково відображають результати дисертації) загальним обсягом 94,75 друк. арк. Положення

дисертаційної роботи пройшли апробацію у фахових виданнях, які внесені як до міжнародної наукометричної бази даних SciVerse Scopus (2 статті), так і до міжнародних наукометрических баз даних (19 статей).

Опубліковані праці та автoreферат дисертаційної роботи відповідають змісту дисертації й характеризують наукові доробки автора відповідно до вимог МОН України. В автoreфераті в повній мірі розкрито основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Автoreферат ґрунтовно розкриває зміст дисертації, в ньому відсутні надмірні подробиці та інформація, якої немає в дисертації.

6. Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог МОН України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, грамотно, без помилок. Загальний обсяг дисертації з додатками становить 412 сторінок і містить 25 рисунків, 42 таблиці та 11 додатків.

Відповідно до мети, завдань і логіки дослідження побудована структура дисертації, що складається з вступу, п'яти розділів, висновків. Структуру представленої дисертаційної роботи слід вважати послідовною і логічною. Судячи із основного змісту дисертації та автoreферату, дослідження на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Крамар І.Ю. є результатом її самостійної наукової роботи з проблеми, яка має загальноекономічне та загальнодержавне значення.

У вступі дисертації визначено її актуальність, висвітлено перелік науковців, авторський доробок яких передував дослідженню дисертантки, поставлено мету та завдання, сформульовано наукову новизну і практичну спрямованість роботи, наведено позицію щодо особистого внеску здобувача та результати апробації роботи.

У першому розділі «*Теоретичні основи формування організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств*» (с. 60-111) проаналізовано теоретичні засади та основні складові інтернаціоналізації; досліджено концептуальні основи впровадження інтернаціоналізації у діяльність промислових підприємств; встановлено вплив інтеграційних процесів в Україні на інтернаціоналізацію промислових підприємств.

Другий розділ «*Аналітичні аспекти активізації зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України*» (с. 112-155) присвячено питанням аналізу стану зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України; досліженню особливостей формування державної стратегії активізації інтернаціоналізації промислових підприємств та характеристиці Програм міжнародного співробітництва окремих областей Західної України.

У третьому розділі «*Методологія дослідження інтернаціоналізації промислових підприємств*» (с. 156-198) автором сформовано еластичний інструментарій управління процесами інтернаціоналізації; розроблено організаційно-економічний механізм інтернаціоналізації промислових підприємств; досліджено діяльність промислових підприємств в контексті їх інтернаціоналізації.

Дослідження четвертого розділу «*Формування інструментарію функціонального забезпечення організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств*» (с. 199-276) дозволяють автору виважено підійти до удосконалення системи функціонального забезпечення організаційно-економічного механізму інтернаціоналізації промислових підприємств на основі діагностики впливу на цей процес таких чинників як: оподаткування з позицій сталого розвитку, інвестиційно-інноваційна складова та науково-освітній потенціали.

У п'ятому розділі «*Економіко-математичне моделювання інтернаціоналізації промислових підприємств з метою підвищення ефективності їх діяльності*» (с. 277-312) побудовано програмну систему

інтелектуальних агентів для підтримки прийняття управлінських рішень щодо інтернаціоналізації промислових підприємств з використанням засобів штучного інтелекту; розроблено полікритеріальний підхід до забезпечення інтернаціоналізації промислових підприємств та оцінено ефективність діяльності в контексті їх інтернаціоналізації.

У висновках автор систематизує усі ті теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації, які дозволили виробити дієвий організаційно-економічний механізм інтернаціоналізації промислових підприємств у контексті як підвищення ефективності їх діяльності, так і для розвитку вітчизняної економічної науки.

7. Ідентичність змісту автoreферату та основних положень дисертації.

Автореферат за своїм змістом відповідає основним положенням та висновкам дисертаційної роботи, відображає структуру та логіку викладеного в ній матеріалу.

8. Недоліки та дискусійні питання дисертаційної роботи.

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретико-методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними, зокрема:

1. Автор на рис. 3.5 і 3.6 (с. 169-170) використовує поняття «ефективність» діяльності підприємства, зокрема поділяє її на три види: економічну, організаційну та соціальну. Залишається незрозумілим, що автор розуміє під поняттям «ефективність», хоча далі, ще неодноразово, по тексту дисертації використовує дану економічну категорію, при цьому зупиняється лише на різних методах її оцінки. Окрім того, варто було б обґрунтувати доцільність застосування інших видів ефективності, наприклад, екологічна, ефективність виробництва тощо.

2. У табл. 5.1 (с. 278-280) автор наводить різні субкритерії оцінювання ефективності інтернаціоналізації промислових підприємств, при цьому частину з

них вимірюють в абсолютних значеннях, а частину – у відносних. У роботі не визначено, яким чином відбувається їх перетворення в єдину одиницю виміру для подальшої інтерпретації отриманих результатів.

3. Дисертаційна робота значно виграла б, якщо навести обґрунтування, до якого рівня оптимізаційних меж доцільно проводити заходи щодо інтернаціоналізації.

4. На с. 120 (табл. 2.4) автор наводить дані щодо рівня заробітних плат у Західних областях України. Доцільно було б пояснити необхідність згадування цих даних і їх взаємозв'язок із метою дослідження.

5. У п. 3.3 (с. 179-197) автор досліджує діяльність багатьох промислових підприємств, при цьому аналіз ефективності діяльності за моделлю Дюпон проводить лише по чотирьох. Залишається незрозумілою мета наведення прикладів діяльності цих підприємств.

6. Автор приділяє велику увагу дослідженню особливостей діяльності промислових підприємств Західної України (с. 116-127,), характеризуючи Програми міжнародного співробітництва (с. 138-153); окрім того, базою дослідження виступили теж підприємства даного регіону. Потребує пояснення, чому такий акцент зроблено саме на Західній Україні.

7. У дисертаційній роботі трапляються технічні неточності, не є достатньо уніфікованою термінологія щодо розкриття змісту окремих положень дослідження.

Проте, висловлені зауваження і зазначені недоліки не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи здобувача.

9. Загальний висновок.

Глибина дослідження, отримані наукові результати, перелік публікацій віддзеркалюють наявність теоретичних, методологічних і практичних наукових розробок, які є предметом захисту докторської дисертації за спеціальністю

08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Оцінюючи наукові результати здійсненого дослідження Крамар І.Ю. в цілому, необхідно відзначити, що мета роботи досягнута, а поставлені завдання вирішенні. Дисертаційна робота “Організаційно-економічний механізм інтернаціоналізації промислових підприємств” є завершеною науковою працею, яка містить вирішення важливої наукової проблеми, має наукову новизну, теоретичне і прикладне значення.

Дисертація за своїм змістом відповідає п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 щодо докторських дисертацій. Дисертаційна робота, опубліковані праці та автореферат свідчать, що їх автор, Крамар Ірина Юріївна, є висококваліфікованім фахівцем і може робити грунтовні наукові узагальнення, оцінки, висновки, отримувати нові наукові результати, а тому заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету

 Н. Г. Метеленко

Підпис Н. Г. Метеленко

ЗАСВІДЧУЮ:

Вчений секретар Вченої ради ЗНУ

Проценко О.А.

